

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Протягом останніх десятиліть реформування пенсійної системи України стало однією з основних соціально-економічних проблем національної економіки.

Із набранням чинності 1 січня 2004 року Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1], стратегічне запровадження пенсійної реформи в Україні повинно проходити у трьох напрямках: розвитку солідарної системи, створення обов'язкової накопичувальної системи і запровадження добровільної недержавної накопичувальної системи.

Перший рівень системи пенсійного забезпечення (СПЗ) – солідарна система, яка полягає у нарахуванні на фонд оплати праці найманих працівників єдиного соціального внеску (ЄСВ) у розмірах передбачених чинним законодавством. Ці кошти перебувають у розпорядженні Пенсійного фонду України та підлягають перерозподілу для виплати пенсіонерам. Накопичення коштів дана система не передбачає.

Другий рівень - обов'язкова накопичувальна система, що передбачає обов'язкові щомісячні відрахування із заробітної плати працівників. Інвестиційні інструменти цієї системи на сьогодні перебувають на стадії становлення. Система добровільного недержавного пенсійного страхування(НПС)- третій рівень СПЗ. Її основою є недержавні пенсійні фонди (НПФ), куди вкладники на добровільних засадах здійснюють внески. Суми пенсійних внесків обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку і на них нараховується інвестиційних дохід. Через такий інструмент пенсійного страхування вкладник має можливість самостійно розраховувати розмір своєї майбутньої пенсії [2].

Згідно з Державним реєстром фінансових установ, станом на 31.12.2020 р.в Україні функціонує 63 НПФ, 20 адміністраторів та 1 одноосібний засновник, що самостійно здійснює адміністрування створеного ним корпоративного НПФ.

Основні показники діяльності НПФ, згідно з поданими звітними даними, та темпи їх приросту наведено в таблиці 1.

Страховальниками у НПФ можуть виступати фізичні та юридичні особи. Орієнтуючись на досвід економічно розвинених країн світу, вітчизняні роботодавці дедалі частіше включають НПС до соціального пакету працівників. З точки зору бухгалтерського обліку, такі страхові внески є доходом працівника і підлягають оподаткуванню.

Таблиця 1

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів[3]

Показники	Станом на 31.12.2018	Станом на 31.12.2019	Станом на 31.12.2020	Темпи приросту, %	
				станом на 31.12.2019 / станом на 31.12.2018	станом на 31.12.2020/ станом на 31.12.2019
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	68,8	77,1	87,8	12,1	13,9
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	855,3	874,6	883,0	2,3	1,0
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2 745,2	3 143,3	3 563,7	14,5	13,4
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	2 000,5	2 160,8	2 377,9	8,0	10,0
у тому числі:					
- від фізичних осіб	172,1	222,7	300,7	29,4	35,0
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,3	0,0	50,0
- від юридичних осіб	1 827,7	1 937,3	2 075,5	6,0	7,1
Пенсійні виплати, млн. грн.	809,9	947,4	1 107,4	17,0	16,9
Кількість учасників, що отримали/ отримують пенсійні виплати, тис. осіб	81,3	83,9	87,0	3,2	3,7
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 767,7	2 200,0	2 635,7	24,5	19,8
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	1 440,5	1 810,9	2 179,5	25,7	20,4
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	327,2	389,1	456,1	18,9	17,2

* Розрахунок здійснено на підставі даних, округлених до десятинних чисел

Згідно з п.п. 164.2.16 Податкового кодексу України, не включають до суми оподаткованого доходу фізичної особи суму внесків за умови, що їх розмір не перевищує 15 % суми нарахованої заробітної плати фізичної особи протягом кожного звітного податкового місяця, за який сплачується пенсійний внесок та внески до фондів банківського управління але не більш як 2,5 розміру

мінімальної заробітної плати, встановленої законом про Державний бюджет України на відповідний рік, у розрахунку за місяць за сукупністю таких внесків.

Сума, що перевищує менший з двох обмежуючих показників, визнається оподатковуваним доходом працівника. Згідно з п. 164.5 ПКУ, в базу оподаткування її включають з урахуванням коефіцієнта. У 2021 році для ставки податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) 18% він становить 1,21951 [4].

У об'єднаній звітності з ПДФО та ЄСВ оподатковувані суми внесків на НПС відображаються з ознакою доходу «124», а неоподатковувані — з ознакою доходу «125».

Суми внесків на НПС, що визнані доходом фізичної особи та підлягають оподаткуванню ПДФО, обкладаються і військовим збором у розмірі передбаченому чинним законодавством. Коефіцієнт для визначення суми збору при виплаті негрошових доходів законодавством не передбачений.

Суми внесків на НПС, які суб'єкти господарювання сплачують за договорами страхування їх працівників, згідно з чинним законодавством, не включають до фонду оплати праці. Відтак, ЄСВ із них не стягується.

Суми страхових внесків з НПС підприємство включає до складу інших витрат операційної діяльності або відображає в обліку залежно від того, у якому підрозділі задіяні застраховані працівники, згідно з П(С)БО 16 «Витрати». Такі витрати відносять на фінансовий результат звітного періоду. Останній, обчислений згідно з п.п. 134.1.1 ПКУ, є об'єктом оподаткування податком на прибуток.

Запровадження трирівневої системи пенсійного страхування збалансує систему пенсійного забезпечення в загальному та підвищить рівень життя українців похилого віку, шляхом формування трьох незалежних джерел фінансування.

Література

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 10.12.2020 р.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

2. Накопичувальна система пенсійного страхування - [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://www.pfu.gov.ua/od/291578-nakopychualna-systema-pensijnogo-strahuvannya-4/>.

3. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення за 2020 рік. – Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/npf_4_kv-2020.doc.

4. Податковий кодекс України № 2755-VI від 15.05.2021р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.